

УДК 343.535

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.16.33>

ПРО ВИПРАВДАНІСТЬ ДОПОВНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ СТАТТЕЮ 365-3: ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОЗИЦІЙ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

Драчевський Євгеній Юрійович,
аспірант кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
(Донецький національний університет
імені Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна)

Статтю присвячено аналізу рішення законодавця про доповнення КК статтею 365-3 на предмет його системно-правової несуперечливості.

Зазначається, що в розглядуваній забороні фактично йдеться про один із різновидів караного за ст. 364 КК зловживання службовим становищем. Водночас констатується, що з урахуванням змін до останньої нині за нею, як і за ст. 365, неможливо кваліфікувати діяння, передбачені в досліджуваній кримінально-правовій новелі. Наводяться аргументи, які засвідчують, що кваліфікація відповідної протиправної поведінки за ст. 368 або за ч. 5 ст. 27 – ст. 203-2 КК також не може вважатися універсальним способом подолання проблеми оцінювання відповідних діянь працівника правоохоронного органу.

Зважаючи на наведені положення, констатується, що доповнення КК ст. 365-3 не призвело до порушення такого системно-правового принципу криміналізації, як принцип ненадмірності заборони. Водночас звертається увага на те, що, долаючи відповідну прогалину в кримінально-правовому регулюванні протекціонізму у сфері незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор і лотерей, народні депутати України при цьому проігнорували наявність аналогічної проблеми («кришування» правоохоронними органами незаконної діяльності) в інших сферах – контрабанді, проституції, утриманні місць розпусти, торгівлі зброєю, наркоторгівлі, нелегальному обігу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та інших підакцизних товарів; ухиленні від сплати податків; незаконному видобуванні корисних копалин тощо. З урахуванням цього робиться загальний висновок, що з позицій системності наявна ситуація потребувала не доповнення кримінального законодавства черговою спеціальною заборonoю, а комплексного внесення змін до КК або ж щодо встановлення відповідальності за зловживання владою або службовим становищем, або ж шляхом доповнення кримінального законодавства універсальною нормою, присвяченою потуранню кримінальному правопорушенню, яке здійснене працівником правоохоронного органу.

Ключові слова: системність, бездіяльність, працівник правоохоронного органу, зловживання, гральний бізнес, кримінальна відповідальність.

ON THE JUSTIFICATION OF THE SUPPLEMENTATION OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE ART. 365-3: RESEARCH FROM A SYSTEMS APPROACH

Drachevskyi Yevhenii Yuriiiovych,
Postgraduate Student at the
Constitutional, International
and Criminal Law Department
(Vasyl' Stus Donetsk National University,
Vinnytsia, Ukraine)

The article is devoted to the analysis of the legislator's decision to supplement the Criminal Code with Articles 365-3 for its systemic and legal consistency.

It is noted that the ban under consideration is actually talking about one of the types of the person punishable under Art. 364 of the Criminal Code of malpractice. At the same time, it is stated that, taking into account the changes in the latter, under it, as well as under Art. 365, one cannot qualify the acts provided for in the investigated criminal law novel. Arguments are presented that indicate that the qualification of the corresponding unlawful behavior under Art. 368 or part 5 of Art. 27 – Art. 203-2 of the Criminal Code also cannot be considered a universal way of solving the problem of assessing the relevant acts of a law enforcement officer.

Taking into account the above provisions, it is stated that the addition of the Criminal Code of Art. 365-3 did not lead to a violation of such a systemic and legal principle of criminalization as the principle of non-redundancy of a ban. At the same time, attention is drawn to the fact that, overcoming the corresponding gap in the criminal-legal regulation of protectionism in the field of illegal activities related to the organization or conduct of gambling and lotteries, the People's Deputies of Ukraine ignored the existence of a similar problem (“protection” by law enforcement agencies of illegal activities) in other areas – smuggling, prostitution, maintenance of dens, arms trade, drug trafficking, illegal circulation of alcoholic beverages, tobacco products and other excisable goods; tax evasion; illegal mining, etc. Taking this into account, the general conclusion is drawn that from the standpoint of consistency, the existing situation required not supplementing the criminal legislation with another special prohibition, but a comprehensive amendment to the Criminal Code, or establishing liability for abuse of power or official position, or by supplementing the criminal legislation with a universal norm devoted to the connivance of a criminal offense committed by a law enforcement officer.

Key words: consistency, inaction, law enforcement officer, abuse, gambling business, criminal liability.

Постановка проблеми. 14 липня 2020 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» (далі – Закон від 14 липня 2020 р.). Головним наслідком ухвалення цього Закону стало скасування (з урахуванням обмежень, передбачених у Прикінцевих і Перехідних положеннях) наявної в нашій державі з 2009 р. абсолютної заборони на зайняття гральним бізнесом, що, своєю чергою, зумовило внесення одночасних змін і до ст. 203-2 Кримінального кодексу України (далі – КК), в оновленій редакції якої, що логічно, уже вказується не на легалізоване нині «зайняття гральним бізнесом», а лише на «незаконну діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей».

Водночас, ураховуючи озвучену багатьма фахівцями та перманентно подавану в ЗМІ інформацію про величезні масштаби так званого «кришування» правоохоронними органами забороненого тривалий час грального бізнесу, коли «правоохоронці»

за винагороду не лише прикривали, а й почали поширювати гральний бізнес [1; 2, с. 65], вітчизняні парламентарі зазначеними вище кроками не обмежилися й вирішили доповнити КК ще й окремою ст. 365-3, у якій передбачили кримінальну відповідальність працівника правоохоронного органу за бездіяльність якраз таки щодо згаданої в ст. 203-2 КК незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей. При цьому обґрунтованість відповідного рішення піддана сумніву як парламентськими експертами, так і багатьма вітчизняними криміналістами, що засвідчує необхідність його детального наукового аналізу, зокрема, і з позицій системного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика відповідальності за «службові» кримінальні правопорушення (далі – к. пр.)¹ у доктрині України традиційно належить до активно досліджуваних. Помітний вклад у її розроблення внесли такі вітчизняні вчені-криміналісти: П.П. Андрушко, Г.М. Анісімов, В.В. Антипов, В.Я. Громко, О.О. Дудоров, К.П. Задоя, Г.М. Зеленов, В.П. Коваленко М.І. Мельник, П.В. Мельник, В.О. Навроцький, Є.О. Письменський, А.А. Стрижевська, В.І. Тютюгін, М.І. Хавронюк, В.Б. Харченко, В.Г. Хашев, Н.М. Ярмиш та інші. Визнаючи неабияку теоретичну та практичну значущість робіт названих авторів, водночас необхідно констатувати, що через новизну ст. 365-3 КК її положення ще не ставали предметом окремих наукових розвідок.

Метою статті є аналіз рішення законодавця про доповнення КК ст. 365-3, за результатами якого має бути зроблено науково обґрунтований висновок про виправданість цього кроку, зокрема його системно-правову несуперечливість.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, системно-правові принципи криміналізації являють собою правила, які свідомо застосовуються при зміні Особливої частини кримінального законодавства, що впливають із наявної системи позитивного права й забезпечують належне включення того чи іншого складу к. пр. в чинне кримінальне законодавство або, навпаки, таке виключення з нього окремої норми, яке не порушує логічної стрункості та графічної досконалості закону, не погіршує його якість, передусім його системних характеристик. І першим питанням системного характеру, яке має вирішуватися всередині системи кримінально-правових норм при криміналізації чи декриміналізації конкретного діяння, є двоєдине питання про вплив новели на змістовну наповнюваність системи: чи не створює вона нормативної прогалини або, навпаки, надмірності в системі чинного кримінального законодавства. Як зазначає Г.А. Злобін, у цьому випадку ми аналізуємо не соціальну обумовленість чи практичну безкорисність новели, а лише її вплив на змістову наповнюваність кримінального законодавства як цілого [3, с. 235–236]. Ідеться про відповідність криміналізації *принципу відсутності прогалин у законі й ненадмірності заборони*.

У статті 365-3 КК встановлено відповідальність за вчинені працівником правоохоронного органу «**невжиття передбачених законодавством заходів**» і «**приховування виявлення незаконної діяльності**». При цьому варто пригадати, що дослідниками відповідної проблематики до найбільш поширених способів передбаченого ст. 364 КК зловживання службовим становищем традиційно належить і таке діяння, як потурання правопорушенням підлеглих чи підконтрольних осіб, тобто **невжиття передбачених законом заходів** щодо проведення перевірок чи інших контрольних і наглядових заходів, **відсутність належного реагування на виявлені правопорушення**

¹ Як відомо, з 1 липня 2020 р. у системі кримінального законодавства України запроваджено двочленну класифікацію кримінальних правопорушень із поділом їх на злочини та кримінальні проступки. Однак у цій статті при посиланні на раніше опубліковані роботи інколи буде вживатися поняття «злочин», яким до набрання чинності відповідних змін позначалися будь-які кримінально протиправні діяння.

та щодо осіб, які їх учинили [4, с. 72]. Отже, можна констатувати, що в ст. 365-3 КК фактично йдеться про один із різновидів караного за ст. 364 КК зловживання, з урахуванням чого на перший погляд може скластися враження, що поява розглядуваної кримінально-правової новели призвела до очевидного порушення принципу ненадмірності заборони.

Однак така оцінка могла б уважатися справедливою лише в контексті аналізу співвідношення положень ст. 365-3 та редакції ст. 364 КК, що була чинною до 2014 р., у якому вона зазнала двох істотних змін.

Так, 21 лютого 2014 р. вітчизняними парламентаріями ухвалено Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції», одним із наслідків набрання чинності яким стало те, що в диспозиції ч. 1 ст. 364 КК формулювання «з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб», яке вживається й у ст. 365-3 КК, замінено словами «з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для себе чи іншої фізичної або юридичної особи». Отже, відтепер використання службовою особою влади чи службового становища в інтересах, відмінних від мети одержання неправомірної вигоди, не утворює складу к. пр., передбаченого ст. 364 КК, навіть за умови настання істотної шкоди чи тяжких наслідків.

А вже 13 травня 2014 р. законодавцем приймається Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України», результатом чого стало викладення в новій редакції п. п. 3 і 4 примітки ст. 364 КК, які визначають зміст істотної шкоди й тяжких наслідків як ознак, що характеризують суспільно небезпечні наслідки в складах к. пр., передбачених статтями 364, 364-1, 365, 365-2 та 367 КК.

І варто зазначити, що саме з ухваленням Закону від 13 травня 2014 р. на сторінках вітчизняної юридичної літератури розгорнулася активна полеміка, що не вщухла й нині, з приводу оцінювання значення відповідних змін. Детально не зупиняючись на всіх аргументах сторін, що не входить до завдань статті, тут лише зазначимо, що найбільш обґрунтованим нам видається так званий «компромісний» підхід², прибічники якого вважають, що п. п. 3 та 4 примітки ст. 364 КК справді зазнали змін і чинні редакції цих положень охоплюють майнову шкоду, а також прояви немайнової шкоди, які можуть одержати майнове відшкодування (грошову оцінку). Урешті-решт, саме такий підхід, який уперше обґрунтований О.О. Дудоровим, Г.М. Зеленовим і В.О. Навроцьким [6; 7] (згодом він отримав підтримку й розвинутий й іншими вітчизняними криміналістами [8, с. 847; 9, с. 210–211; 10, с. 32–33; 11, с. 169]), відображено та фактично дослівно відтворено у правовій позиції ВСУ, сформульованій ним у Постанові від 27 жовтня 2016 р. Суд підкреслив, що диспозиція ч. 1 ст. 364 КК, яка передбачає відповідальність за заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або громадським чи державним інтересам чи інтересам юридичних осіб, може становити не лише майнову шкоду, а й включати прояви немайнової шкоди, але тільки ті, які можуть одержати майнове відшкодування [12]³.

²Така назва свого часу запропонована П.П. Андрушком [5].

³Як зазначається у відповідній Постанові, за конкретних обставин справи наслідки нематеріального характеру, які піддаються грошовій оцінці (реальна шкода) і відповідно до такої оцінки досягли встановленого розміру («істотної шкоди») із заподіянням шкоди охоронюваним Конституцією України чи іншими законами правам і свободам людини та громадянина (соціального, політичного, морального, організаційного чи іншого характеру), можуть бути пов'язаними зі спричиненням фізичної шкоди – витрати на лікування чи протезування потерпілої особи;

Вочевидь, варто розділити переконання Є.О. Письменського в тому, що в цій справі суд виходив із конституційного принципу законності в сукупності з усталеним у кримінально-правовій доктрині правилом кваліфікації «усі сумніви – на користь особи, діяння якої кваліфікується», який має в основі правові позиції ЄСПЛ і презумпцію невинуватості (ст. 63 Конституції України) [13, с. 188].

Отже, унесення згаданих змін призвело до істотного звуження сфери потенційного застосування ст. 364 КК, яке сьогодні не дає змоги кваліфікувати за нею діяння, про які йдеться в новій ст. 365-3 КК, адже, як зазначає Є.О. Письменський, якщо до цього кримінальній відповідальності за зловживання владою або службовим становищем підлягала особа, яка вчинила відповідне діяння, дбаючи про будь-які особисті інтереси або інтереси третіх осіб (наприклад, помста, кар'єризм, бажання приховати недоліки в роботі тощо), спричинивши при цьому істотну шкоду, установлення злочинного характеру якої в немайновій частині безапеляційно було справою правозастосовного угляду, то нині кримінально караним за ст. 364 КК зловживанням владою або службовим становищем є діяння, учинене лише з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи, а також таке, що спричинило наслідки, зміст яких може визначатися виключно як матеріальна шкода [13, с. 180], яку в разі з учиненням діяння, передбаченого ст. 365-3 КК, вирахувати неможливо.

З огляду на місце розташування норми в системі Особливої частини КК та вказівку в ній такого спеціального суб'єкта, як «працівник правоохоронного органу», постає й питання: чи не могли б кваліфікуватися діяння, про які йдеться в ст. 365-3 КК, за ч. 1 ст. 365 КК?

Однак, як і в попередньому випадку, відповідь на це питання має бути негативною. І насамперед це пояснюється навіть не тим, що обов'язковою криміноутворюючою ознакою складу відповідного к. пр. (ч. 1 ст. 365 КК) є аналогічні передбаченим у ч. 1 ст. 364 КК наслідки у вигляді «істотної шкоди», про зміст яких ще можна дискутувати, а передусім тим, що в усіх частинах цієї кримінально-правової заборони йдеться виключно про *дії*, тоді як у ст. 365-3 КК, навпаки, до кримінально караних зараховані лише певні прояви *бездіяльності* працівника правоохоронного органу.

За таких умов залишається лише два варіанти кримінально-правової оцінки відповідної протиправної поведінки працівника правоохоронного органу (звичайно, за умови відсутності в КК ст. 365-3), кожен із яких, проте, не може вважатися універсальним з огляду на таке.

Перший варіант полягає в застосуванні до працівника правоохоронного органу, який учинив згадану в новій ст. 365-3 КК бездіяльність, ст. 368 КК «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою». Пояснюється це добре відомим фактом того, що взамін відповідної бездіяльності, або ж «кришування», працівник правоохоронного органу в більшості випадків отримує від зацікавленої сторони неправомірну вигоду, яка і є предметом к. пр., передбаченого ст. 368 КК. Водночас необхідно враховувати й таку, хоча й, на нашу думку, більше теоретичну, але все ж таки наявну вірогідність невжиття працівником правоохоронного органу передбачених законодавством заходів не лише через отримання неправомірної вигоди, а й, наприклад, у зв'язку з небажанням псувати статистичні показники;

порушення законних прав та інтересів громадян – витрати на відновлення таких прав (виплати незаконно взятому під варту чи ув'язненому або незаконно звільненому з роботи чи навчання, відшкодування за невиконання судового рішення, компенсацію шкоди від поширення відомостей, які ганьблять особу тощо); політичної шкоди (витрати на проведення нових виборів і заходів антитерористичного характеру тощо); організаційної шкоди (витрати на відновлення роботи установи).

родинні, близькі або ж дружні взаємини з особою, котра допускає відповідні порушення; бажання вислужитися перед керівництвом, яке надає незаконну вказівку щодо бездіяльності тощо. У подібних випадках така вигода, яка має нематеріальний характер (вислужитися, покращити показники, допомогти близьким тощо), не підпадає під ознаки неправомірної вигоди як предмета к. пр., передбаченого ст. 368 КК, а отже, інкримінування відповідної норми виключається.

За такої ситуації, коли, як доведено, відповідна бездіяльність працівника правоохоронного органу повністю не охоплюється ознаками жодного з інших складів к. пр., передбачених Особливою частиною, у нагоді можуть стати приписи Загальної частини КК. Мова йде про те, що, урахувавши зміст описаних у ст. 365-3 КК діянь, деякі з них цілком могли б бути розцінені як передбачені у ч. 5 ст. 27 КК «сприяння вчиненню кримінального правопорушення шляхом усунення перешкод» або «заздалегідь обіцяне сприяння приховуванню кримінального правопорушення», а, відповідно, їх учинення могло б бути кваліфіковано як пособництво в скоєнні к. пр., передбаченого ст. 203-2 КК.

Очевидно, що за продемонстрованої вище відсутності інших спеціальних норм такий варіант кримінально-правової кваліфікації залишається чи не єдиним способом, який не дає змоги взагалі уникнути кримінальної відповідальності тим працівникам правоохоронних органів, які, наприклад, не вживають передбачених законом заходів щодо близьких осіб, виконують незаконну вимогу керівника тощо. Та при цьому необхідно звернути увагу на те, що за такого способу вирішення відповідної кримінально-правової проблеми:

1) неповною (а можливо, і жодною) мірою враховується особливий правовий статус працівника правоохоронного органу;

2) виникає й інше важливе питання: як бути в згаданій вище можливій ситуації, коли працівник правоохоронного органу, наприклад, не бажаючи погіршувати статистику, не реагує на виявлений факт вже наявної незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей. Фактично йдеться про так звану «таємну співучасть», коли існує односторонній суб'єктивний зв'язок, за якого виконавець може не знати про діяльність організатора, підбурювача й пособника, які приєдналися до його діяльності, тоді як інші співучасники, усвідомлюють, що їхні дії спрямовані на спільне з виконавцем вчинення злочину [14, с. 69; 15, с. 230; 16, с. 142].

Незважаючи на свій «задавнений» характер, маємо констатувати, що в кримінально-правовій доктрині й дотепер остаточно не вирішене відоме ще з дореволюційних часів і підняте на новий теоретичний рівень у радянську добу питання про можливість співучасті при згаданому односторонньому суб'єктивному зв'язку: одна частина дослідників визнає та наводить досить переконливе обґрунтування на користь такої можливості [14, с. 69-74; 17, с. 41-45; 18, с. 94; 19, с. 106; 20, с. 22-23; 21, с. 13]; інша ж, навпаки, наполягає на тому, що співучасть можлива тільки за наявності двостороннього зв'язку, за обізнаності кожного зі співучасників про приєднання діяльності інших осіб. При цьому чи не головним аргументом останніх є те, що наявність лише одностороннього зв'язку означає відсутність змови, а отже, і відсутність співучасті [16, с. 145; 22, с. 23; 23, с. 116-117; 24, с. 51-52; 25, с. 71-72; 26, с. 39-41].

З урахуванням наявності численних фундаментальних досліджень, присвячених відповідній проблематиці, ми вирішили детально не зупинятися на позначеному питанні, розв'язання якого, вочевидь, лежить у площині внесення законодавчих змін⁴.

⁴У цьому контексті варто підтримати О.О. Дудорова, який зазначає, що навряд чи можна вважати прийнятною ситуацію, коли з посиланням на одну й ту ж законодавчу дефініцію поняття співучасті в злочині (ст. 26 КК) обґрунтовуються діаметрально протилежні погляди з питання про можливість «таємної співучасті» [27].

Тут лише зауважимо, що нам більше імпонує позиція першої з двох зазначених груп учених, зокрема їхні аргументи щодо того, що, по-перше, судовій практиці відомі випадки вчинення діянь із високим ступенем небезпеки, які не можуть бути розглянуті за межами співучасті, а по-друге, що підтримуване ними трактування жодним чином не суперечить положенням кримінального закону [14, с. 73].

Водночас ми цілком усвідомлюємо та визнаємо той факт, що нині пануючим у вітчизняній (і не лише) правовій доктрині є інший, аніж озвучений вище, підхід, згідно з яким співучасть у злочині можлива тільки за наявності двостороннього психічного впливу між співучасниками. Зокрема, зважаючи на наявність «заздалегідь не обіцяності», більш традиційною є позиція, відповідно до якої розглядувана бездіяльність має визнаватися не співучастью, а потуранням к. пр. як різновидом причетності. Тут пригадується точка зору О.М. Лемешка, який, досліджуючи саме проблематику потурання злочину працівником правоохоронного органу, зазначав, що потурання вчиненню злочину співвідноситься зі зловживанням владою або службовим становищем як частка, видовий прояв більш загального, родового злочину. Водночас у контексті розглядуваної нами проблематики на особливу увагу заслуговують слова вченого, що службове зловживання не охоплює всі можливі види потурання злочину, крім того, не охоплює й усі види службового потурання. При цьому в чинному на той час КК (як і в КК) припис, який би спеціальним чином передбачав кримінальну відповідальність службової особи правоохоронного органу за потурання злочину, був відсутній [28, с. 67].

Водночас виникає інше питання, пов'язане саме із **системністю** передбачених Законом від 14 липня 2020 р. змін у частині доповнення КК ст. 365-3: чому, виявивши відповідну прогалину в кримінально-правовому регулюванні, автори Законопроекту звернули свою увагу лише на той аспект відповідної проблематики, що стосується бездіяльності працівників правоохоронних органів щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей (раніше – грального бізнесу)? Адже добре відомо, що не менш розповсюдженими є прояви «кришування» працівниками правоохоронних органів й інших видів незаконної діяльності, які, проте, не передбачені в ст. 365-3 КК: контрабанди, проституції, утримання місць розпусти, торгівлі зброєю, наркоторгівлі, нелегального обігу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та інших підакцизних товарів; ухилення від сплати податків; незаконного видобування корисних копалин, зокрема бурштину, тощо.

Через його риторичність, вочевидь навіть не варто ставити питання про те, чи є зазначені види діяльності, а, відповідно, і їх «кришування» з боку працівників правоохоронних органів менш небезпечними за передбачені ст. 365-3 КК. Навіть більше, для нас є очевидним, що з перерахованих видів незаконної діяльності лише «кришування» в галузі секс-індустрії можуть уважатися спільномірними за ступенем і характером суспільної небезпеки протекціонізму у сфері грального бізнесу (умовна назва). Що ж до аналогічних проявів, які стосуються наркоторгівлі, контрабанди та ухилення від сплати податків, видобування корисних копалин, то ми переконані, що, зважаючи як на їх масштабність, так і порушуваними ними суспільні відносини (об'єкт), для сучасної України, за всієї суб'єктивності цього показника, вони є куди більш небезпечними аніж незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор і лотерей. Та, незважаючи на це, якщо спиратися на положення чинного кримінального законодавства, то оцінювання відповідних проявів має бути диференційованим з ухилом «в інший бік», адже за рівних умов (відсутність неправомірної вигоди; передбаченої ст. 364 КК «істотної шкоди» тощо): «кришування» в усіх перерахованих сферах може бути оцінено максимум як пособництво зазначеним к. пр., а у випадку з «товарною» контрабандою лише з посиланням на норми інших галузей права; тоді як бездіяльність

працівника правоохоронного органу щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор і лотерей має бути кваліфікована за ст. 365-3 КК, санкцією якої передбачено основне покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 6 до 8 років. До слова зазначимо, що з критикою положень Проекту Закону від 18 грудня 2019 р. в частині встановлення кримінальної відповідальності за бездіяльність працівника правоохоронного органу лише щодо незаконної діяльності з організації й проведення азартних ігор, лотерей виступили й парламентські експерти.

Отже, загалом можна зробити **висновок**, що доповнення КК ст. 365-3 не призвело до порушення такого системно-правового принципу криміналізації, як принцип ненадмірності заборони.

Водночас необхідно констатувати, що відповідне рішення вітчизняних парламентаріїв усе ж поповнило й так чималу когорту прийнятих останнім часом ВРУ рішень, які необхідно вважати фрагментарними та безсистемними, адже, долаючи відповідну прогалину в кримінально-правовому регулюванні протекціонізму у сфері незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор і лотерей, народні депутати України при цьому проігнорували наявність аналогічної проблеми («кришування» правоохоронними органами незаконної діяльності) в інших сферах. Як і спеціалісти ГНЕУ ВРУ, ми переконані, що необхідне комплексне внесення змін до КК або ж щодо встановлення відповідальності за зловживання владою чи службовим становищем, або ж шляхом доповнення кримінального законодавства універсальною нормою, присвяченою потуранню к. пр., яке здійснене працівником правоохоронного органу. Розроблення конкретних пропозицій щодо цього є перспективним напрямом наукового дослідження, на якому ми зосередимося в наступних роботах.

Список використаних джерел:

1. «Кокаїн» грального бізнесу на мільярд євро і невідомі бенефіціари. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30342744.html> (дата звернення: 21.11.2020).
2. Рябчук С.В. Кримінологічна характеристика та запобігання гральному бізнесу : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 225 с.
3. Основания уголовно-правового запрета. Криминализация и декриминализация : монографія / В.Н. Кудрявцев, П.С. Дагель, Г.А. Злобин и др. ; под ред. В.Н. Кудрявцева, А.М. Яковлева. Москва : Наука, 1982. 304 с.
4. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / за ред. М.І. Хавронюка. Київ : Москаленко О.М., 2019. 464 с.
5. Андрушко П.П. Правові позиції ВСУ з проблемних питань дії закону про кримінальну відповідальність та змісту ознак «шкода» та «тяжкі наслідки» у складах злочинів, передбачених статтями 364, 364-1, 365, 365-2, 367 КК, та дії Закону № 12-61-VII від 13 трав. 2014 р. в часі, викладені у його рішенні № 5-99КС16 від 27 жовт. 2016 року. *Політика у сфері боротьби зі злочинністю* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Івано-Франківськ : ННЮІ ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника», 2017. С. 3-16.
6. Дудоров О., Зеленов Г. Істотна шкода і тяжкі наслідки як ознаки складів злочинів у сфері службової діяльності: проблеми тлумачення кримінального закону. *Право України*. 2015. № 12. С. 69-81.
7. Навроцький В.О. Кримінально-правове значення зміни законодавчої характеристики наслідків злочинів у сфері службової діяльності. *Кримінальне право: традиції та новації* : матеріали Міжнародного круглого столу, присвяченого 90-літтю з дня народження видатного вченого, героя України, академіка В.В. Сташиса, 9-10 липня 2015 р. Полтава, Харків, 2015. С. 34-37.

8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
9. Рак С.В. Істотна шкода як ознака об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 367 КК. *Питання боротьби із злочинністю*. 2016. Вип. 32. С. 202–217.
10. Судова практика у справах про злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: окремі тенденції, проблеми та перспективи вдосконалення / за ред. К.П. Задої. Київ, 2014. 135 с.
11. Яциніна М.М. Істотна шкода й тяжкі наслідки як ознаки складів злочинів, що передбачають відповідальність за службові зловживання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 167–170.
12. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України у справі № 599кс16 від 27 жовтня 2016 р. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/C77C4F09B0663A29C225806B0056B5AA](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/C77C4F09B0663A29C225806B0056B5AA) (дата звернення: 21.11.2020).
13. Письменський Є.О. Підстави кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем: проблеми, тенденції, перспективи. *Вісник кримінологічної Асоціації України*. 2017. № 2. С. 179–197.
14. Козлов А.П. Соучастие: традиции и реальность. Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2001. 362 с.
15. Кримінальне право : навчальний посібник / О.О. Дудоров, М.І. Хавронюк; за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
16. Орловський Р.С. Інститут співучасті в кримінальному праві України : дис. ... докт. юрид. наук. Харків, 2019. 512 с.
17. Бурчак Ф.Г. Учение о соучастии по советскому уголовному праву. Киев : Наук. думка, 1969. 216 с.
18. Иванов Н.Г. Понятие и формы соучастия в советском уголовном праве: онтологический аспект. Саратов : Саратов. гос. ун-т, 1991. 129 с.
19. Таганцев . С. Уголовное уложение. Санкт-Петербург : Изд. Н.С. Таганцева, 1904. 1125 с.
20. Трайнин А.Н. Некоторые вопросы учения о соучастии. *Социалистическая законность*. 1957. № 2. С. 21–29.
21. Шеслер А.В. Уголовно-правовые средства борьбы с групповой преступностью. Красноярск : СибЮИ МВД России, 1999. 74 с.
22. Арутюнов А.А. Системная теория соучастия. *Адвокат*. 2000. № 12. С. 19–24.
23. Кваша О.О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. 560 с.
24. Тельнов П.Ф. Ответственность за соучастие в преступлении. Москва : Юрид. лит., 1974. 208 с.
25. Ткаченко В.И. Спорные вопросы соучастия. *Вопросы теории и практики применения советского и зарубежного уголовного права*. Москва, 1979. С. 64–72.
26. Ушаков А.В. Групповое преступление и смежные с ним формы преступной деятельности: учебное пособие. Калинин : Калинин. гос. ун-т, 1978. 66 с.
27. Дудоров О.О. Відгук офіційного опонента на дисертацію Орловського Руслана Семеновича «Інститут співучасті у кримінальному праві України», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.08. Харків, 2019. URL: <http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Orlovskiy/vidguk1.pdf> (дата звернення: 21.11.2020).
28. Лемешко О.М. Кримінально-правова оцінка потурання вчиненню злочину : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2001. 195 с.